

Prof. Dr. Sudi Apak

Öğr. Gör. Ali F. Açıkgöz

Türkiye’de Katılım Bankacılığının Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Finansal İstikrara Katkısı

Prof. Dr. Sudi Apak
Beykent Üniversitesi - İİBF

Öğr. Gör. Ali Faruk Açıkgöz
Namık Kemal Üniversitesi - İİBF

Özet

Türkiye’de katılım bankalarının bankacılık sektörü içindeki durumunu inceleyen bu çalışma, katılım bankacılığının sektör içindeki payı ve finansal istikrara performans göstergeleri bakımından katkılarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma ile, Türkiye’de bankacılık sektörü geneli ile İslami esaslara göre kurulduklarını ileri süren katılım bankalarının son yıllardaki bazı göstergeleri karşılaştırılarak, katılım bankalarının finansal piyasaların istikrarına etkileri incelenmektedir. Katılım bankalarının özellikle son yıllardaki performansının; aktif, öz kaynak, şube ve personel gelişimleri ile katılık durumu vb. göstergeler açısından finansal istikrara sürdürülebilir katkılar değerlendirilerek bu konuda çeşitli öneriler getirilmektedir.

Anahtar kelimeler: Katılım Bankacılığı, Bankacılık Sektörü, Finansal İstikrar, Türkiye.
JEL sınıflandırması: G21

Abstract (The Locus of Participation Banking within the Banking Sector and its Contribution to the Financial Stability in Turkey)

This study, which examines the position of the participation banks in the banking sector in Turkey, aims to state the share of participation banking in the sector and their contribution to the financial stability by the performance indicators. Some recent indicators of the banking sector as a whole and the participation banks that alleges themselves to be established according to Islamic rules, are compared in the study and the effects of participation banks on the stability of financial markets in Turkey are analysed as well. The sustainable contributions of the participation banks on financial stability are assessed by their performance, particularly in the recent years, according to the indicators such as asset, equity, branch, and personnel growth; and profitability etc. and various suggestions are given on the issue.

Key words: Participation Banking, Banking Sector, Financial Stability, Turkey.
JEL classification: G21

1.Giriş

Katılım bankalarının Türkiye’de finansal istikrara katkı sağlama konusunda ne düzeyde olduğu ayrı bir çalışma alanı olarak görülerek ortaya konulan bu çalışma ile İslami esaslara göre kurulan katılım bankacılığı ile bankacılık sektörü arasındaki benzer ve farklı mali eğilimlerden hareketle değerlendirmeler yapılmakta ve finansal istikrara sürdürülebilir katkısı incelenmektedir. Finans sistemini etkileyen hem yerel hem de küresel bazlı kriz ve dalgalanmalar birçok ülkede bankacılık sektörünü ve diğer finansal kurumları etkilemektedirler. Krizlere karşı yaratılabilecek temel güvence ise finansal istikrarın sağlanmasıdır. Böyle bir istikrar ortamına tüm finans kurumlarının iştiraki ile ulaşılabileceği kuşkusuzdur. Türkiye’de asıl amacı fiyat istikrarını sağlamak olan TCMB (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası) son dönemde finansal istikrara da aynı ölçüde önem verilmesi gerektiğini özellikle vurgulamaktadır. Özünde istikrar; ancak tüm ilgili kurumların ve kontrol edilebilir değişkenler üzerinde etkili olabilen politikaların birlikte yürütülmesini ve gayretli “katılımı” gerektirmektedir. Katılım bankaları finansal istikrarın sağlanması hedefine doğru olumlu katkı veya “katılım” gerçekleştirmekte midirler? Bu sorunun cevabı bu finans kurumu türünün dahil olduğu sektöre, “bankacılık sektörüne” katkıları ile ölçülebilir. Bu katkıların sürdürülebilirliği bulunmakta mıdır? Özellikle 2001 krizi sonrası gerçekleştirilen yapısal düzenlemelerin bir sonucu olarak, Türkiye’de 2008 küresel finans krizi koşullarında dayanıklılığını bir nevi ispat etmiş olan bankacılık sektöründeki ortalama mali performans göstergelerinin oluşumuna, katılım bankalarının olumlu veya olumsuz eğilimlerle destek ve/veya engel teşkil edip etmedikleri araştırılmaya değer bir konu olmaktadır.

Finansal istikrarsızlık krizleri yaratan ve olumsuz birtakım sonuçları üreten bir olgu olarak Türkiye’de 1994, 2000 ve 2001’de bankacılık krizlerine yol açmıştır. Bu krizler sonrası oluşan dalgalanmalar mevzuata ve yapısal düzenleme ihtiyacına ilişkin zafiyete bağlanmışlardır. Bankaların sahip oldukları zayıf yapının; düşük sermaye yeterliliği, küçük ölçek, genel olarak düşük aktif kalitesi ve bölünmüşlük, özellikle kamu bankalarının durumu ile yüksek seyreden piyasa riskleri nedeniyle ortaya çıktığı vurgulanmıştır (Akgeyik ve Yavuz, 2008: 116).

2011 Yılı ortalarına gelinen günümüzde ise, 2001 sonrası yapılan yasal ve yapısal düzenlemelerin sonucu olarak bankacılık sektöründe istikrar kazanılmış olsa da bu istikrarın sürdürülebilirliği üzerindeki tartışma devam etmektedir.

Katılım bankaları, Türkiye’de bankacılık kanunu tarafından başlangıçta “özel finans kurumu” olarak adlandırılmaktaydılar. Özel finans kurumları; faaliyete başlama iznini 16.12.1983 – 83/7506 sayılı BKK (Bakanlar Kurulu Kararı) ile alan,

1985 yılı itibariyle faaliyete başlayan ve bankacılık sektörü içinde giderek artan birikim, pay ve öneme sahip bir tür haline gelmektedirler. Katılım bankaları, 1999 yılı itibariyle bankaların tabi oldukları yasal düzenlemelere tabidirler. 19.10.2005 tarihinde çıkarılan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanmasına yönelik usul ve esasların düzenlenmesini de hedeflemekte; katılım bankaları adıyla özel finans kurumlarını, finansal holdingler, finansal kiralama ve factoring şirketlerini de kanun kapsamına almakta; Basel II ve Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde sektöre konsolide denetim, sermaye gereksinimi ve iç denetim esasları getirmektedir. Ülkemizde katılım bankacılığı, özellikle finansal kiralama ve emtia ticareti alanlarında daha çok faaliyette olan, asıl odak noktasını üretim ve ticari faaliyetin oluşturduğu faiz dışı bankacılık olarak veya fon toplanmasını risk temelli şekilde kar veya zarara katılma ilişkisine bağlayan bir sistem olarak görülebilir. Daha çok murabaha olmak üzere kullanılan yöntemler arasında mudaraba, muşaraka, icar, iktina, sukuk, tekafül, faizsiz hisse senedi ve yatırım fonları ile kira sertifikaları yer almaktadır (Ceylan ve Korkmaz, 2008: 216-217; Akgeyik ve Yavuz, 2008: 114; İTO, 2008: 9-11; Er, 2009: 162; TKBB, 2010: 31-42, Tunç, 2010: 17-26).

2006 yılından itibaren katılım bankaları olarak tanınan ve bankacılık sistemine bütünlük özel finans kurumları, Türkiye'de 26 yıl gibi uzun bir süredir faaliyettedirler. Katılım bankaları 2015 yılı sonunda %10'luk sektör payına ulaşmayı 2006 yılında hedef olarak belirlemişler ve 2002 yılında TKBB'yi (Türkiye Katılım Bankaları Birliği) kurmuşlardır. Faizsiz banka olarak da adlandırılan katılım bankaları, Türkiye'de bankacılık sektörünün üç önemli unsurundan biridir. Diğer unsurlar mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarıdır. Türkiye'de günümüzde faaliyet gösteren toplam 4 adet katılım bankası bulunmaktadır (TKBB, 2009a: 34). Sundukları ürünlerle uluslararası finans ortamında en hızlı büyüyen alanlardan biri olan (TKBB, 2007: 8) katılım bankacılığının esası güvene dayanmakta (TKBB, 2009b: 267) ve reel sektörü desteklemek için nakdi krediler yerine finansman desteği sağlamaktadırlar (TKBB, 2008: 27). Katılım bankaları geleneksel bankacılığın yerine geçen kuruluşlar olarak değil tamamlayıcı unsurlar olarak görülmelidirler. Bankaların sunmadıkları faiz içermeyen finansal araçları, seçenek olarak faiz almak istemeyen tasarruf sahiplerine sağladıklarından, sermayede ataleti kullanıma katan yararları bulunmaktadır (Ceylan ve Korkmaz: 215; TKBB, 2010: 35). BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) denetimi ve TMSF (Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu) güvencesi ile birlikte katılım bankacılığı sektörde sinerji yaratan bir unsur olarak görülebilir (İTO 2008: 14). Katılım bankaları, finansal sistemin işleyişinde

bankacılık sektörü için bir paydaş olarak istikrara katkı unsuru olarak da değerlendirilebilirler.

Finansal istikrarı olumlu yönde etkileyen bir bankacılık sektörü, kendi içindeki bir unsur olan katılım bankalarının genel performans katkılarını da gerektirmektedir. Alternatif fon toplama ve kullandırma faaliyetleri yürütmekte olan katılım bankaları, tasarruf oranına katkı sağlamak ve sermaye birikimi ile kullanımı yaratmaktadır. Örneğin, KOBİ'ler (Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler) büyük ölçekli işletmelerle rekabetlerinde katılım bankalarının desteğini değerlendirebilirler (TKBB, 2009b: 250). Ekonomide itici gücü oluşturan KOBİ'lere yönelik olarak kaynaklarının büyük bir kısmını kullanmaları (İTO, 2008: 11), özellikle son dönemde artan oranda KOBİ finansmanı yaratmalarıyla, ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğine olumlu katkılar sağlamaktadırlar.

Günümüzde bankacılık sektörü Türkiye'de oldukça yüksek dozda rekabetin yaşandığı ve yabancı bankaların da faaliyet gösterdiği bir piyasaya dönüşmüştür. Ayrıca, genel ekonomik istikrar ortamında katılım bankalarının finansal etkinlikleri olumlu yönde gelişmekte ve istikrar kazanmaktadır (Özgür, 2008: 173). Katılım bankalarının uluslararası faaliyet gösteren büyük ölçekli bankalarla rekabet etmesi onları daha güçlü kılmaktadır (TKBB, 2009b: 246). Katılım bankacılığının bankacılık sektöründeki önem ve ağırlığının artması yönündeki beklenti (TKBB, 2009b: 18) 2010 yılında gerçekleşmiştir ve devamı yönünde bir eğilim bulunmaktadır. Ancak finansal istikrara katkıları, ayrıca değerlendirilmesi gereken bir konu olmaktadır. Finansal sistemlerde istikrar finansal kurumların etkin kılınmasını gerektirdiğinden (Şimşek 2008: 204), finansal sistemin önemli parçası olan bankacılık sektörü içinde bir sinerji odağı olarak kabul edilebilecek katılım bankalarının, finansal istikrara katkı durumu, sektördeki genel performansla karşılaştırılarak değerlendirilebilir.

2.Yöntem

Katılım bankaları ile ilgili literatür incelenerek, çalışmada katılım bankaları ve bankacılık sektörünün sahip olduğu veriler; BDDK, TKBB, TBB (Türkiye Bankalar Birliği) ve TCMB kaynaklarından elde edilerek; yüzdelik değişim, ortalama ve sektör içindeki payları bakımından bazı hesaplamalarla birlikte ortaya konularak karşılaştırılmış ve nitel değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Değerlendirilen veriler için 2005 – 2010 yılları arası ve bazı göstergeler için ise üç aylık 2011 yılı verileri kullanılmıştır. Özellikle 2004 ve 2005 yılları itibariyle katılım bankaları ile ilgili olarak sırasıyla ölçek etkinliği, toplam faktör verimliliği ve ölçeğe göre değişken getiri etkinliği konularında istikrar kazanmış oldukları

ifade edilebilir (Özgür, 2008: 170-172). Bununla birlikte, söz konusu dönemin çalışma için seçilmesindeki amaç; 2001 yılı sonrası yasal ve yapısal düzenlemelerin bankacılık sektörü ve finansal sistem için büyük ölçüde tamamlanması sonrası bankacılık sektöründe görülen sağlam göstergelerin hakim olduğu bir dönem olması, hatta bu dönemde küresel finans krizi koşullarına rağmen Türkiye’de bankacılık sektörünün sergilediği ve bir bakıma kanıtladığı dayanıklılık, bir istikrar bileşeni olarak kabul edildiğinden bu zaman aralığı tercih edilmiştir. Aynı dönemde katılım bankalarının sektör içindeki payının seviye kazanması ve çeşitli göstergeler bakımından mevcut durumunu koruması ve/veya iyileştirmesi de bunda etkili olmuştur. İncelenen dönem için seçilen performans göstergeleri arasında aktif gelişimi, öz kaynak gelişimi, karlılık, zorunlu karşılıklar ve sermaye yeterliliği ile ilgili değişim durumu, eğilimler ve oranlar bulunmaktadır. Çalışma ile değerlendirilen bulgular incelenerek, katılım bankalarının bankacılık sektörü ve finansal istikrara katkı durumları seçilen ölçütler bazında durum değerlendirmesine tabi tutularak getirilen öneriler sonuç kısmında belirtilmiştir.

3.Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektörü Karşılaştırması

BDDK verilerine göre 2005 yılında yaklaşık 407 milyar TL olan bankacılık sektörü toplamı, 2010 yılı sonunda 1.007 milyar TL aktif büyüklüğüne ulaşmış durumdadır. Katılım bankalarının sektör payı ise aynı dönemde % 2,44’ten % 4,33’e yükselmiştir. Bankacılık sektörü için öz kaynaklar ise aynı dönemde 54,7 milyar TL’den 134,6 milyar TL’ye yükselmiştir. Katılım bankalarının öz kaynakları ise yaklaşık 1,0 milyar TL’den aynı dönemde 5,5 milyar TL’ye ulaşmıştır. 2005 yılında bankacılık sektörü ve katılım bankalarının net karı, sırasıyla, yaklaşık olarak 6,0 milyar ve 0,3 milyar TL iken 2010 yılında sırasıyla 22,1 ve 0,8 milyar TL düzeyine çıkmış durumdadır. BDDK ve TKBB istatistiklerinde, katılım bankalarının yaklaşık % 28,9 ile 2009 – 2010 döneminde sektördeki en yüksek aktif gelişimini gerçekleştirdiği görülmektedir. Aynı dönemde, bankacılık sektöründeki toplam aktif değişimi, katılım bankalarının 8,1 yüzde puan altında + % 20,8 olarak gerçekleştirmiştir. Katılım bankaları büyüyen sektör hacminden giderek daha fazla pay almaktadır ve 2005 – 2010 döneminde sektör paylarını % 77,45 oranında arttırmışlardır. Aynı şekilde şubeleşmede ortalama olarak % 15,66 ve personel sayısında ise ortalama % 18,16 artış kaydetmişlerdir.

Tablo 1. Bazı Göstergelerle Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörünün Son 6 Yıllık Karşılaştırması: 2005 – 2010 % Ortalama Değişim veya Ortalama (%)

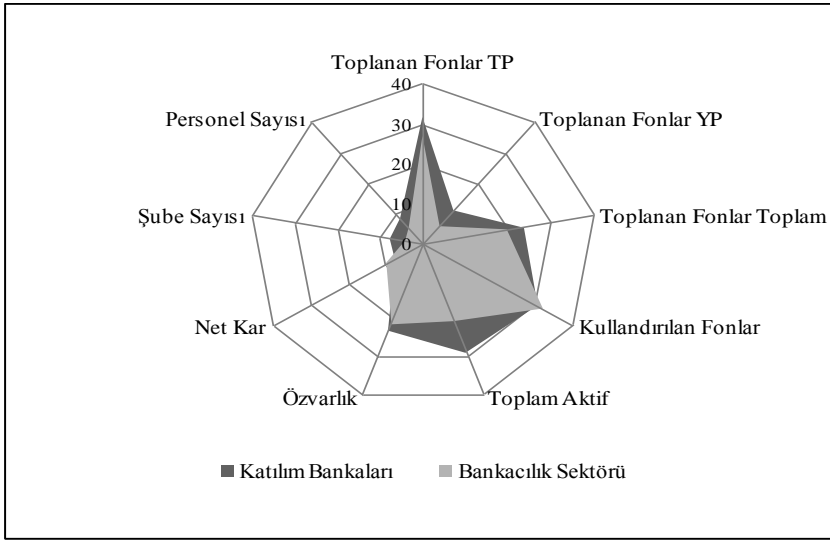
2005 – 2010 Ortalama Değişim (%)	Katılım Bankaları	Bankacılık Sektörü	Katılım Bankalarının Katkısı
Aktif Gelişimi^a	34,64	22,07	Olumlu
Öz kaynak Gelişimi^a	36,98	19,80	Olumlu
Sermaye Yeterliliği^b	15,12	20,41	Olumsuz
Bankacılık Hizmetleri Gelirleri* / Toplam Gelirler	18,73	12,21	Olumlu
Takipteki Alacaklar Karşılığı / Brüt Takipteki Alacaklar	62,58	85,37	Olumsuz

Kaynak: BDDK, TKBB. (* Ücret ve Komisyon dahil; ^a Ortalama % değişim; ^b Ortalama)

Bankacılık sektöründeki faaliyetlerin çoğunluğunun ticari bankalar tarafından gerçekleştirildikleri kabul edilebilir. Küçük ölçekli katılım bankalarının büyük ölçekli katılım ve küçük ölçekli ticari bankalara göre finansal anlamda daha güçlü oldukları; büyük ölçekli ticari bankaların ise büyük ölçekli katılım bankalarına göre daha güçlü oldukları ifade edilmektedir (Cihak ve Hesse, 2010: 110). Artan ölçekle birlikte sınırlı getiri elde edecekleri de öngörülmektedir (Abdul-Majid, Saal ve Battisti, 2010: 41). Bankacılık sektöründeki paylarını giderek artırmakta olan katılım bankaları ile ticari bankacılık karşılaştırması, sadece ölçekle ilgili değil aynı zamanda performansla ilgili olarak da yapılmalıdır. Aşağıda seçilmiş bazı mali durum ve performans ölçütlerine göre katılım bankaları ve bankacılık sektörü karşılaştırmaları, 2005 – 2010 yılları arasındaki dönem için ortalama yüzdelik değişim oranları şeklinde yapılmaktadır (Tablo 1). Böylece, son beş yıllık dönemde katılım bankalarının sektördeki eğilimlere ne ölçüde katkı sağladıkları ve bu katkılarının istikrarın sürdürülmesine olumlu mu yoksa olumsuz yönde mi olduğu belirlenmeye çalışılacaktır. Bazı seçilmiş mali durum ve performans göstergesi kabul edilen rasyolardaki veya oranlardaki eğilimlerin karşılaştırılması ile daha

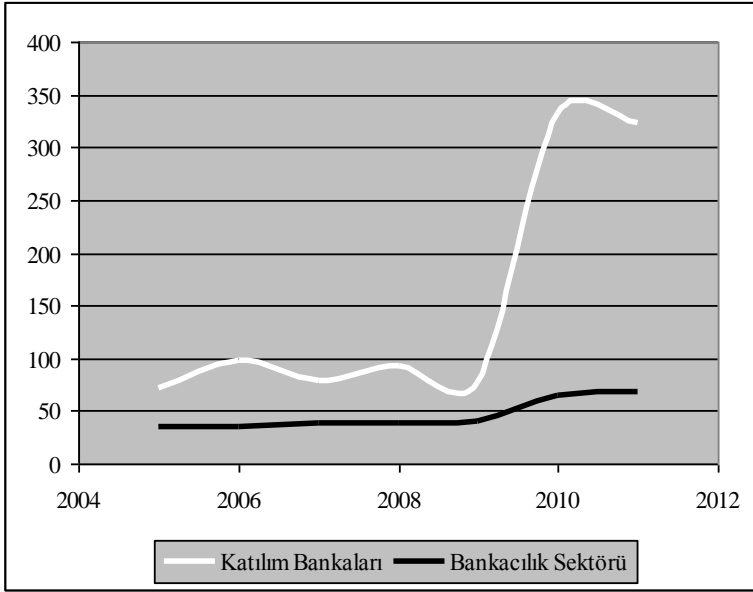
fazla ayrıntılı değerlendirme yapılması mümkün olabilecektir. 2009 – 2010 karşılaştırması sonucunda katılım bankaları, karlılık ve kullanılan fonlardaki performansının yüzdelik değişimi bakımından sektörün gerisinde kalmaktadır. Diğer göstergelerde ise sektördeki ortalama değerlere olumlu katkı sağlayan boyutta oldukları görülmektedir (Grafik.1).

Grafik 1. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörü % Değişim Karşılaştırması (2009 – 2010)

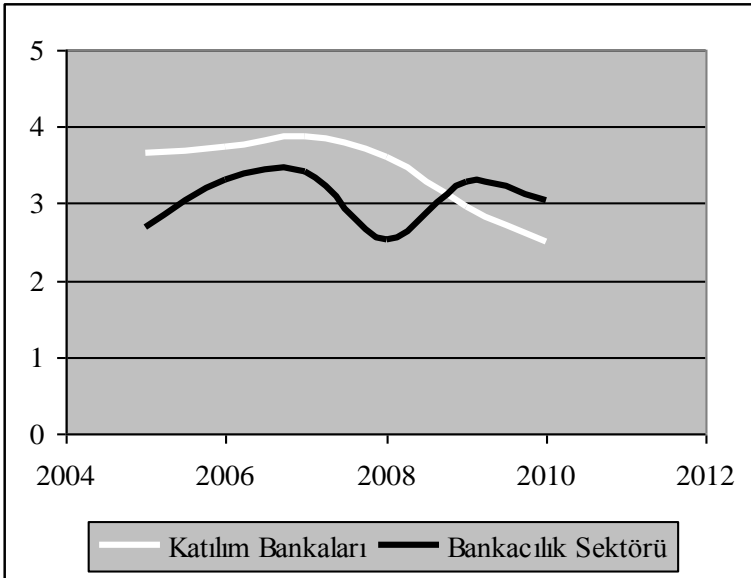
Kaynak: BDDK (TP: Türk Parası; YP: Yabancı Para

Grafik 2. (Bilanço Dışı Riskler - Türev Finansal Araçlar) / Toplam Aktifler (%)

Kaynak: BDDK (2011 için 1. çeyrek verileri diğer yıllarda yıllık veriler kullanılmıştır).

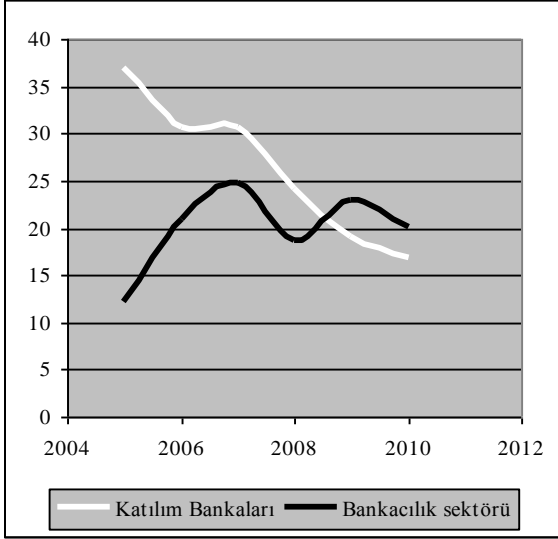
Grafik 3. Vergi Öncesi Kar (Zarar) / Ortalama Toplam Aktifler (%)

Kaynak: BDDK

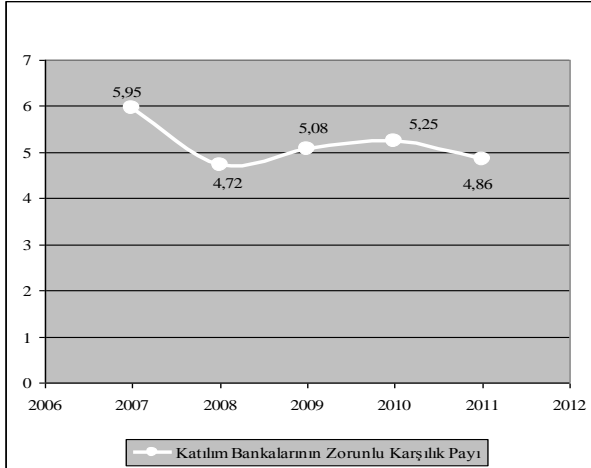
Son dönemde bankacılık sektöründen ayrılarak artan risklerle birlikte artırdıkları aktifler nedeniyle katılım bankaları aktif karlılığında bankacılık sektörü eğiliminin altında seyretmektedir ve karlılıktaki bu durum öz kaynak karlılığı için de daha hızlı azalan biçimde geçerlidir (Grafik 2, 3 ve 4).

Grafik 4. Dönem Net Karı (Zararı) / Ortalama Öz kaynaklar (%)

Kaynak: BDDK

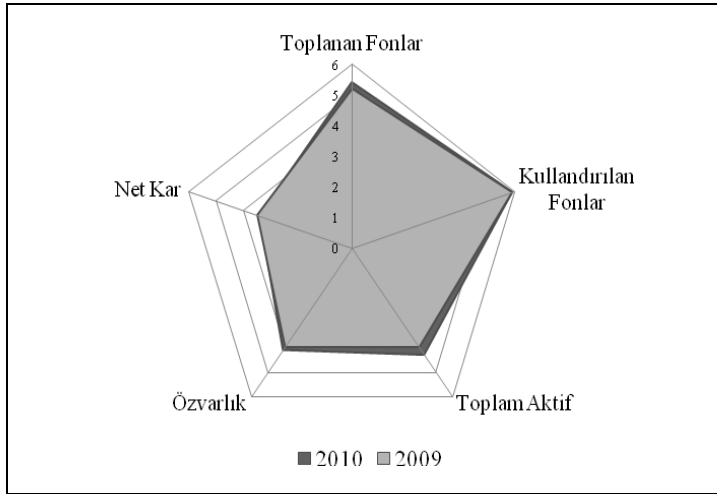
Grafik 5. Katılım Bankalarının Sektördeki Bloke Zorunlu Karşılıklar Payı (%)

Kaynak: BDDK, BDDK ham likidite durumu verileri üzerinde hesaplamalar (2007 – 2010 yıllık, 2011 için ilk 3 aylık veriler)

BDDK verileri, katılım bankalarının likidite yeterliliğine katkısı ve özellikle YP likiditelerinde görece iyileşmeyi göstermektedir (BDDK, 2010: 37). Fiyat istikrarı ve finansal istikrar için uygun bir araç olması beklenen zorunlu karşılıklarda TCMB'nin son dönemde yaptığı yüksek oranda artışlara (TCMB, 2011: 33) rağmen, bankacılık sektöründe bu yükü taşıma konusunda katılım bankalarının desteği yavaş azalan seyirde olsa da istikrarlı ve olumlu olarak kabul edilebilir (Grafik 5).

Grafik 6. Katılım Bankalarının Bankacılık Sektörü İçindeki Payı (%) Olarak Bazı Göstergeleri (2009 – 2010)

Kaynak: BDDK

2009 – 2010 karşılaştırması sonucunda katılım bankalarının sırasıyla toplam aktif, toplanan fonlar ve öz varlık bakımından bankacılık sektörü içindeki paylarının yüzdelik düzeyinin sektörün ilerisinde olduğu ve bu değişkenlerde sektördeki ortalama değerlere olumlu katkı sağladıkları ile ifade edilebilir (Grafik 6). Bankacılık sektörü ortalamasına yakın ancak altında kredi gelişimi gösteren, dolayısıyla ortalamaya artıran katkıları bulunmayan katılım bankalarının durumunu Tablo 2 göstermektedir. Isınan ve kredi hacmi genişleyerek küresel kriz öncesi boyutlarını aşan ekonomide kredi genişlemesine karşı TCMB başta olmak üzere tedbirler alan otoriteler için bu dönemde katılım bankalarının bir bakıma katkı sağladıkları ifade edilebilir. Ayrıca, ekonomide çoğunluğu ve dinamik gücü oluşturan KOBİ'lerin finansmanında katılım bankalarının artan katkıları olmaktadır (Tablo 3). Bankacılık sektörü genel olarak 2008 – 2010 döneminde hızlı kredi

büyümesini destekleyerek oluşabilecek şoklara karşı dayanıklılığını korumaktadır (TCMB, 2010a: 46), 2010 yılında sektörün aktif yapısı önemli ölçüde değişerek; toplam aktifler içinde krediler ve alacaklar % 34 artarken payları 2009 – 2010 döneminde % 5 yükselmiş, takipteki krediler % 9 azalırken payları ise % 1 düşmüştür (TBB, 2011: I-35).

Tablo 2. Bankacılık Sektöründe Kredilerin Gelişimi (2009 – 2010) % Değişim

Toplam krediler	2009 – 2010 Değişim (%)
Kamu Bankaları	42,3
Özel Bankalar	33,8
Yabancı Bankalar	26,1
Katılım Bankaları	30,4
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	16,9
Toplam (Bankacılık Sektörü)	33,9

Kaynak: BDDK, TKBB.

Küresel kriz sürecinde reel olarak küçülen KOBİ kredilerinde kriz sonrası önemli artış başlamıştır (TCMB, 2010b: 25). Son iki yılda katılım bankalarının bankacılık sektörü içinde toplam kredilerdeki payı % 6,0 olarak aynı kalsa ve kurumsal kredilerde payları azalsa da bireysel ve KOBİ türü kredilerdeki sektör payı sırasıyla % 0,1 ve % 0,4 artmıştır. Katılım bankaları 2009 yılına göre 2010'da % 56,2 daha fazla KOBİ kredisi sağlamışlardır (Tablo 3).

Tablo 3. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörü Kredi Tür Dağılımı Aralık 2009 – 2010

Kredi (milyon TL)	Katılım Bankaları		Bankacılık Sektörü	
	Aralık 2009	Aralık 2010	Aralık 2009	Aralık 2010
Kurumsal	13.439	15.353	179.434	228.249
KOBİ	7.008	10.947	83.271	124.978
Bireysel	3.194	4.524	129.915	172.678
Toplam	23.641	30.823	392.621	525.905

Kaynak: BDDK, TKBB.

Aralık 2010 itibarıyla katılım bankalarının kambiyo zararları azalarak, net dönem karında % 7,9 artış kaydedilmiş, net kar payı gelirlerinde ve türevler konusunda sermaye piyasası işlemlerinde ise azalış gerçekleşmiştir. Katılım bankaları, bankacılık sektörü ile karşılaştırıldığında ortaya çıkan oransal olarak % 0,4 daha olumlu verileriyle tasfiye olunacak alacaklarının kredilere oranında ve takipteki alacaklarda olumlu performanslarını korumaktadırlar. Katılım bankacılığının 2010 yılında bir önceki yıla göre topladığı döviz cinsinden fonlarda ve toplam aktifte olumlu gelişim bulunmaktadır. Şube-personel sayısı bakımından son sekiz yıllık değişim olumlu kabul edilebilecek durumdadır. Türkiye’de 2010 yılında kar payları dışında gelir dengesi katılım bankacılığı için olumludur (BDDK, 2011: 39).

Katılım bankaları son yıllardaki yüksek performanslarını genel olarak iyileştirmekte olduklarından, bu performansı korudukları ölçüde bankacılık sektörüne istikrar katkılarının süreceği ifade edilebilir. Finansal sistemlerin sağlamlığı ve istikrarı için, bankalarla diğer finansal kurumların etkin denetimi ve bu konudaki regülasyon önemli olmakla birlikte; krizler, modernizasyon ihtiyacı ve güvenlik gibi bazı sınırlamalar bulunmaktadır (Delice, Doğan ve Uzun 2004: 126), dolayısıyla performanslarına bağlı olarak da sistem unsurlarının sermaye yeterliliği örneğinde olduğu gibi izlenmesi ve sisteme katkısının değerlendirilmesi yararlı olacaktır.

4.Sonuç ve Öneriler

Çalışma ile değerlendirilen bulgulardan hareketle, katılım bankalarının bankacılık sektörü ve finansal istikrara katkı durumları ve seçilmiş bazı ölçütler konusunda yapılan değerlendirmelerle birlikte getirilen öneriler aşağıda Tablo 4’te ifade edilmektedir.

Tablo 4. Katılım Bankalarının Çeşitli Ölçütlerle Bankacılık Sektöründe Finansal İstikrara Katkısının Değerlendirilmesi

Katılım Bankaları ile Bankacılık Sektörü Karşılaştırmasında Değerlendirme Ölçütü	Katılım Bankaları 2005 – 2011 Eğilimi*	Durum	Değerlendirme ve Öneriler
Aktif Gelişimi	Doğrusal artan	Olumlu	Aktif karlılığını azaltan etkileri, aktiflerin kalitesi, verimliliği ve kullanımı ölçülerek takip edilmelidir. Sektör payındaki artışın sürmesi ise olumludur.

Öz kaynak Gelişimi	Artarak veya hızlı artan	Olumlu	Öz kaynakların riske karşı dayanıklılığı arttıran katkısı korunmalı ve sürdürülmelidir. Ancak, bu durum öz kaynak karlılığını hızla azaltmaktadır.
Karlılık (Aktif ve Öz kaynak)	Azalarak artan	Olumsuz	Sektöre göre azalan aktif ve öz kaynak karlılığı vardır. Azalış kısmen aktiflerdeki gelişimden kaynaklanmakta, öz kaynak gelişimi hızlı ve net karda azalma eğilimi bulunduğundan katkısı olumsuzdur.
Şube ve Personel Gelişimi	Sektöre paralel azalarak artan	Olumlu	20 kişilik toplam personelin şube sayısına oranı sektöre paralel biçimde uzun süredir korunmaktadır. Verimlilik korunduğu sürece ve istihdamda sürdürülebilirlik sağlanabilirse olumludur. Ancak, şubeleşme faaliyet giderlerini artırabilir.
Toplanan Fonlar / Kullandırılan Fonlar	Artan	Nötr	Kaynak maliyeti korunduğu sürece sermaye birikimi yaratmaktadır ancak finansal kaynak kullandırma etkisi azalan eğilimdedir. Uygulanmayan enstrümanlar yaygınlaştırılarak denge sağlanabilir.
Kredi Gelişimi	Sektör ortalamasının altında artan	Olumlu	Türkiye’de çeşitli önlemleri gerektiren ve ekonominin ısınmasıyla sonuçlanan kredi gelişimine ortalamasının altında kalan katkısı ve katma değer yaratan üretimleri desteklediği varsayılırsa olumlu olarak değerlendirilebilir. KOBİ kredilerinde artış da olumludur. Isınan ekonomik ortam nedeniyle toplanan fon / kullandırılan fon rasyosundaki artış olumlu katkı sağlamaktadır.

Zorunlu Karşılıklar İçindeki Payı	Yavaş azalan	Nötr	Zorunlu karşılık oranları TCMB tarafından son dönemde yükseltilmesine rağmen katkısı çok yavaş bir eğilimle azalmakta veya durağan kalmaktadır. Bankacılık sektöründeki bilanço yapısının sonucudur.
Yasal ve Yapısal Düzenlemeler ile Uluslararası-Ulusal Standartlara Uyum	Sürekli	Olumlu	BDDK düzenlemelerine ve Basel kriterlerine uyum, şeffaflık ve iç kontrolde süreklilik; sektörde dayanıklılığa, yerel ve uluslararası ilginin artarak sürmesine katkı sağlamakta, tahvil ve hisse senedi ihracını, sendikasyon, sekürütizasyon ve uluslararası stratejik işbirlikleri potansiyelini arttırmaktadır.
Sermaye Yeterliliği	Durağan veya hafif azalan	Nötr veya Olumsuz	Sektör ortalamasının altında kalan ancak korunan sermaye yeterliliği yüksek kredilendirme riskleri taşıyan ülkelerle karşılaştırıldığında olumlu olsa da arttırıldığında bankacılık sektöründeki ortalamayı yükseltebilir. Bu durumda, sermaye çekim gücü daha da artabilecek ve finansal istikrara katkı sağlayabilecektir. Ayrıca; hızlı kredi büyümesi, oldukça yüksek olan sermaye yeterlilik oranlarının üzerinde gerileme eğilimi yaratmaktadır.

Kaynak: BDDK, TBB, TKBB ve TCMB verileri ile yapılan nitel değerlendirmeler.

**Katılım bankalarının bankacılık sektörü toplamına göre Aralık 2005 – Mart 2011 dönemi genel doğrusal eğilim değerlendirmesi.*

Tablo 4’te değerlendirilen ölçütlerle katılım bankalarının genel olarak bankacılık sektörü ve dolayısıyla finansal istikrara olumlu katkıları bulunmaktadır. Ancak, bir çok ölçüt bakımından daha fazla katkı sağlama potansiyeli de bulunmaktadır.

Bankacılık sektörü içindeki payları bakımından ölçeklerini gelecekte artıramasalar da katılım bankalarının mevcut performanslarını korumalarının

sektördeki istikrara ve ekonomide fon yaratma ve kullanımına sürdürülebilir katkı sağlama potansiyelleri olduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte, ekonomide alınan tüm önlemlere rağmen Mayıs 2011 itibariyle beklentilerin üzerinde gerçekleşen enflasyon, artarak süren dış ticaret açığı ve cari açık sorunsalı, ithalata bağımlı üretim ve kredi hacmini genişleten tüketim harcamaları karşısında düşük düzeyde kalan iç tasarruflar, yakın gelecekte ısınan ekonominin soğutulmasına yönelik ilave radikal tedbirleri gerektirebilecektir. Bu durumda, katılım bankalarının mevcut performanslarını korumaları güçleşebilecektir. Son dönemde sektörden ayrışarak hızla artan bilanço dışı riskler rasyosu için mutlaka ilave tedbirler alınmalıdır.

Katılım bankaları, mevcut performanslarını koruyabilmeleri halinde yakın gelecekte beklentiler dahilinde olan bu yeni koşullarda finansal istikrara var olan olumlu katkılarını sürdürebileceklerdir. Katkılarının zayıf olduğu noktaların ise ayrıca güçlendirilmelerinin gerektiği ifade edilebilir. Dolayısıyla, bu konuda TKBB nezdinde alınacak fırsat ve tehdit öngörülerini içerecek stratejik kararlarla ülkemizde henüz kullanıma yeterli boyutta sunulamamış farklı katılım bankacılığı enstrümanlarına ihtiyacın süreceği açıktır.

Çalışmanın katılım bankacılığı konusunda gelecekte yapılacak ayrıntılı analizler içeren yeni çalışmalara bir giriş niteliğinde olması ve ilgililerin değerlendirmelerine katkı sağlaması beklenmektedir.

Kaynakça

- Abdul-Majid, M., Saal, D. S. ve G. Battisti (2010). *Efficiency in Islamic and conventional banking: an international comparison. Journal of Productivity Analysis*, 34: 25-43.
- Akgeyik, T. ve A. Yavuz (2008). *Türk bankacılık sektöründe yabancılaşma: risk mi fırsat mı? İTO (İstanbul Ticaret Odası) Yayınları, Sektörel Yayınlar, Yayın No: 2008 – 50, İstanbul.*
- BDDK, (2010). *Finansal Piyasalar Raporu. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Eylül 2010, Sayı: 19.*
- BDDK, (2011). *Türk bankacılık sektörü genel görünümü, BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu), Aralık 2010, Sayı: 2011/1.*
- Ceylan, A. ve T. Korkmaz (2008). *İşletmelerde finansal yönetim. 10. baskı, Ekin, Bursa.*
- Cihak, M. ve H. Hesse (2010). *Islamic banks and financial stability. Journal of Financial Services Research*, 38: 95-113.

- *Delice, G., Doğan, A. ve A. M. Uzun (2004). Finansal regülasyon ve piyasa disiplini. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 5 (1): 101-130.*
- *Er, S. (2009). Devletin bankacılık sektöründe düzenleyici denetleyici rolü ve Türkiye uygulaması. İTO (İstanbul Ticaret Odası) Yayınları, Sektörel Yayınlar, Yayın No: 2009 – 34, İstanbul.*
- *İTO, (2008). Türkiye’de katılım bankacılığı. İTO (İstanbul Ticaret Odası) Yayınları, Sektörel Yayınlar, Yayın No: 2008 – 57, İstanbul.*
- *Özgür, E. (2008). Katılım bankalarının finansal etkinliği. Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF (İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi) Dergisi, X(1): 159-175.*
- *Şimşek, H. A. (2008). Küreselleşme sürecinde finansal krizler ve maliye politikaları: teorik bir değerlendirme. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 13 (1): 183-208.*
- *TBB, (2011). Bankalarımız 2010. TBB (Türkiye Bankalar Birliği). TBB Yayınları, Mayıs 2011, Yayın No: 276.*
- *TCMB, (2010a). Yıllık rapor, 2010. TCMB (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası) Yayını.*
- *TCMB, (2010b). Finansal istikrar raporu. TCMB (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası) Yayını, Aralık 2010, Sayı: 11.*
- *TCMB, (2011). Finansal istikrar raporu. TCMB (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası) Yayını, Mayıs 2011, Sayı: 12.*
- *TKBB, (2007). Dünyada ve Türkiye’de faizsiz bankacılık. TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği) Yayını, İstanbul.*
- *TKBB, (2008). Katılım Bankaları 2008. TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği) Yayını, İstanbul.*
- *TKBB, (2009a). Katılım Bankaları 2009. TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği) Yayını, İstanbul.*
- *TKBB, (2009b). Finansal yenilik ve açılımları ile katılım bankacılığı. Editör: Aydın Yabanlı, TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği) Yayını, Yayın No: 1, İstanbul.*
- *TKBB, (2010). Katılım Bankaları 2010. TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği) Yayını, İstanbul.*
- *Tunç, H. (2010). Katılım bankacılığı: felsefesi, teorisi ve Türkiye uygulaması. Nesil Yayınları, İstanbul.*